

and Professional Adaptation of Children with Disabilities and Persons with Special Educational Needs]. Uzhhorod. [in Ukrainian].

14. Cristescu, L., Papoudi, D., & Douglas, G. (2025). A systematic review of interventions on self-determination for autistic individuals and those with a learning disability: An ecological approach. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*. [in English].

15. Dubois, P., Guay, F., & St-Pierre, M.-C. (2022). School-to-work transition of youth with learning difficulties: The role of motivation and autonomy support. *Exceptional Children*, 89(1), 1–17. [in English].

Матеріал надійшов до редакції 14.01.2026

Прорецензовано 29.01.26

Схвалено до друку 5.02.2026

УДК 616.89-008.434.3-053.2:001.89(477-87)

Світлана Долженко,

вчитель-логопед

dolzhenkos@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-7407-5388>

Svetlana Dolzhenko,

speech therapist teacher

ТОВ «Академія сучасної освіти А+»

вул. Регенераторна, 4-в, м. Київ, 02155, Україна

LLC «Academy of Modern Education A+»

4-v Regeneratorna St., Kyiv, 02155, Ukraine

**КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ФОРМУВАННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ІЗ ЗАЇКАННЯМ**

**CRITERIA AND INDICATORS FOR EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF
ORAL SPEECH FORMATION IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN WITH
STUTTERING**

Анотація. У сучасному освітньому просторі наразі є актуальним формування усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з темпо-ритмічними труднощами. Особливої уваги набуває впровадження нових науково обґрунтованих інтегративних навчально-методичних підходів, необхідність удосконалення методичного забезпечення. Розробка навчально-методичного інструментарію має поєднувати диференційовані педагогічні підходи, враховуючи психофізіологічні та когнітивні особливості дітей старшого дошкільного віку із заїканням.

Метою статті є аналіз критеріїв та показників оцінювання ефективності формування усного мовлення дітей старшого дошкільного віку із заїканням. Під час написання статті нами використовувались *практичні методи*, зокрема результати формувального та констатувального експериментів.

Важливим аспектом розроблення методики є визначення педагогічних умов та принципів, які супроводжують ефективне впровадження методики та створюють ситуацію успіху під час мовленнєвої діяльності.

Оцінювання ефективності інтегративної методики формування усного мовлення дітей старшого дошкільного віку із заїканням потребує чіткої системи критеріїв та показників, що дають змогу об'єктивно зафіксувати динаміку розвитку дитини, визначити досягнутий рівень сформованості мовленнєвих навичок, встановити взаємозв'язки між різними компонентами мовленнєвої системи. На основі аналізу науково-методичної літератури (праці В. Кондратенко, С. Конопляста, О. Кравцова, З. Ленів, Т. Морозова, Ю. Рібцун, Р. Юрова та ін.) та результатів констатувального дослідження було розроблено комплексну систему критеріїв та показників оцінювання, що охоплює всі істотні аспекти мовленнєвого розвитку дитини з заїканням.

Ключові слова: діти з темпо-ритмічними труднощами; заїкання; логодіагностика; критерії оцінювання ефективності; корекційна робота; інтегративна методика.

Abstract In the modern educational space, the formation of oral speech of children of senior preschool age with tempo-rhythmic difficulties is currently relevant.

Particular attention is paid to the introduction of new scientifically based integrative educational and methodological approaches, the need to improve methodological support. Development of educational and methodological tools should combine differentiated pedagogical approaches, taking into account the psychophysiological and cognitive characteristics of older preschool children with stuttering.

The aim of the article is to analyze the criteria and indicators for assessing the effectiveness of oral speech formation in older preschool children with stuttering. When writing the article, we used *practical methods*, in particular the results of formative and ascertaining experiments.

An important aspect of developing a methodology is the definition of pedagogical conditions and principles that accompany the effective implementation of the methodology and create a situation of success during speech activity.

Evaluating the effectiveness of the integrative method of forming oral speech of older preschool children with stuttering requires a clear system of criteria and indicators that allow objectively recording the dynamics of the child's development, determining the achieved level of formation of speech skills, and establishing relationships between various components of the speech system. Based on the analysis of scientific and methodological literature (works by V. Kondratenko, S. Konoplyasta, O. Kravtsova, Z. Leniv, T. Morozova, Yu. Ribtsun, R. Yurova, etc.), and the results of the ascertainment study, a comprehensive system of evaluation criteria and indicators was developed, covering all essential aspects of the speech development of a child with stuttering.

Key words: children with tempo-rhythmic difficulties; stuttering; logodiagnostics; criteria for assessing effectiveness; corrective work; integrative methodology.

Актуальність дослідження. Розроблена система критеріїв та показників оцінювання ефективності формування усного мовлення дітей старшого дошкільного віку із заїканням є комплексною, об'єктивною, динамічною і дає можливість всебічно оцінити результати корекційної роботи. Система містить сім критеріїв (просодичний, фонетико-фонематичний, лексико-граматичний, зв'язне мовлення, когнітивний, емоційно-вольовий, моторний), 44 показники, чотири рівні сформованості навичок (високий, достатній, середній, низький), стандартизовані методи діагностики, статистичні методи обробки результатів. Кореляційний аналіз виявив значущі взаємозв'язки між критеріями, що підтверджує системний характер впливу інтегративної методики. Використання розробленої системи оцінювання забезпечує можливість об'єктивного доведення ефективності методики, індивідуалізації корекційної роботи, своєчасної корекції методів та прийомів, інформування батьків про результати роботи.

Метою статті є надання результатів оцінювання, які можна використовувати для:

– планування корекційної роботи – на основі виявлених порушень розробляється індивідуальна програма корекції з визначенням пріоритетних напрямів роботи;

– корекції методів та прийомів – проміжна діагностика дає змогу своєчасно побачити, які методи є ефективними для конкретної дитини, а які потребують заміни;

– визначення готовності до переходу на наступний етап – перехід до наступного етапу методики здійснюється лише після досягнення певних показників за ключовими критеріями;

– інформування батьків – результати діагностики є основою для консультування батьків, демонстрації досягнень дитини, мотивації до продовження роботи;

– оцінки ефективності методики в цілому – статистичний аналіз результатів групи дітей дає змогу об'єктивно оцінити ефективність методики та внести необхідні корективи.

Методи дослідження. Під час написання статті нами використовувались аналізи результатів формувального та констатувального експериментів, які підтвердили інтегративний навчально-методичний інструментарій формування усного мовлення дітей старшого дошкільного віку із заїканням, його організаційні форми, принципи, зміст, педагогічні умови та етапи впровадження педагогічної моделі формування усного мовлення дітей старшого дошкільного віку із заїканням.

Результати дослідження. Найбільш поширеним серед темпо-ритмічних порушень мовлення є заїкання (від лат. *balbuties* – запинання), тобто поліморфний розлад мовлення, порушення комунікації у вигляді дискоординації плавності, ритму, виникнення окремих запинань, повторів ряду звуків і складів унаслідок мовленнєвих судом через перенапруження чи стреси (Рібцун, 2024).

Систему критеріїв побудовано на принципах комплексності (охоплення всіх компонентів мовленнєвої системи та пов'язаних з нею психічних функцій), об'єктивності (використання стандартизованих методик та кількісних показників), динамічності (можливість відстежувати зміни у часі), диференційованості (виділення рівнів сформованості навичок). Визначено сім основних критеріїв оцінювання, кожен з яких містить конкретні показники. Загальну структуру системи критеріїв представлено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Система критеріїв та показників оцінювання ефективності методики

Критерій	Кількість показників	Вага критерію	Діагностичні методи
Просодичний	8	25%	Аналіз мовлення, вимірювання параметрів
Фонетико-фонематичний	6	15%	Логопедичне обстеження
Лексико-граматичний	6	15%	Логопедичне обстеження
Зв'язне мовлення	4	15%	Аналіз розповідей, переказів
Когнітивний	6	10%	Психолого-педагогічна діагностика
Емоційно-вольовий	8	15%	Психологічна діагностика
Моторний	6	5%	Обстеження моторики
Разом	44	100%	-

Дані таблиці 2 показують, що найбільшу значущість (25%) має просодичний критерій, оскільки порушення плавності мовлення є основним симптомом заїкання і головною мішенню корекційної роботи. Рівнозначну вагу мають фонетико-фонематичний, лексико-граматичний, зв'язне мовлення та емоційно-вольовий критерії (по 15%), що відображає комплексний характер порушення при заїканні та необхідність корекції всіх цих компонентів. Когнітивний критерій має вагу 10%, оскільки когнітивні порушення не є прямим наслідком заїкання, але часто супроводжують його. Моторний критерій має найменшу вагу (5%), оскільки моторні труднощі є супутніми і опосередковано впливають на мовлення.

Просодичний критерій є найбільш специфічним для заїкання і передбачає оцінювання всіх компонентів просодичної організації мовлення. Детальну структуру просодичного критерію представлено у таблиці 2.

Таблиця 2.

Показники просодичного критерію

Показник	Параметри оцінювання	Метод вимірювання	Бали
Плавність мовлення	Наявність/відсутність судом та затинань	Аналіз 100 слів спонтанного мовлення	0-3
Частота судом	Кількість судом на 100 слів	Підрахунок судом у зразку мовлення	0-3
Тип судом	Клонічні/тонічні/змішані	Спостереження та аналіз	0-3
Локалізація судом	Початок/середина/кінець слова, фрази	Аналіз мовлення	0-3
Темп мовлення	Кількість складів за хвилину	Вимірювання темпу секундоміром	0-3
Ритмічна організація	Здатність відтворювати ритмічні структури	Тести на відтворення ритму	0-3
Мовленнєве дихання	Тип, тривалість видиху, координація	Спостереження, вимірювання тривалості	0-3
Голос та інтонація	Сила, висота, модуляції голосу	Аналіз мовлення, спостереження	0-3

Кожен показник оцінюється за чотирибальною шкалою від 0 до 3 балів, де 3 бали відповідають нормі (високий рівень), 2 бали – незначним відхиленням від норми (достатній рівень), 1 бал – помірно вираженим порушенням (середній рівень), 0 балів – грубим порушенням (низький рівень). Загальна оцінка за просодичним критерієм обчислюється як середнє арифметичне балів за всіма

вісьмома показниками. Плавність мовлення оцінюється за такими градаціями: 3 бали – мовлення плавне, без судом та затинань; 2 бали – епізодичні легкі затинання. Затинання у складних мовленнєвих ситуаціях (менше 1 на 100 слів); 1 бал – помірно часті судоми (1-5 на 100 слів), що не перешкоджають розумінню мовлення; 0 балів – часті судоми (більше 5 на 100 слів), що значно утруднюють комунікацію. Частота судом вимірюється шляхом підрахунку кількості судом у зразку спонтанного мовлення обсягом 100 слів (розповідь про вихідний день, опис картинки): 3 бали – 0 судом; 2 бали – 1-2 судом; 1 бал – 3-5 судом; 0 балів – 6 і більше судом.

Темп мовлення вимірюється як кількість складів, які дитина вимовляє за одну хвилину спонтанного мовлення. Нормативні показники для дітей старшого дошкільного віку – 100-120 складів/хв. Оцінювання: 3 бали – темп у межах норми (100-120 складів/хв); 2 бали – незначне прискорення (120-140 складів/хв) або уповільнення (80-100 складів/хв); 1 бал – помірне прискорення (140-160 складів/хв) або уповільнення (60-80 складів/хв); 0 балів – значне прискорення (більше 160 складів/хв) або уповільнення (менше 60 складів/хв).

Ритмічна організація оцінюється через здатність дитини відтворювати ритмічні структури різної складності: 3 бали – точно відтворює складні ритмічні структури (5-6 елементів); 2 бали – відтворює прості та середньої складності структури (3-4 елементи) з окремими помилками; 1 бал – відтворює лише прості структури (2 елементи), допускає помилки; 0 балів – не може відтворити навіть прості ритмічні структури.

Мовленнєве дихання оцінюється за типом (ключичне/грудне/діафрагмальне), тривалістю видиху, координацією дихання та фонації: 3 бали – діафрагмальний тип, тривалість видиху 7-10 секунд, правильна координація; 2 бали – грудне дихання, тривалість видиху 5-7 секунд, переважно правильна координація; 1 бал – змішане дихання, тривалість видиху 3-5 секунд, порушена координація; 0 балів – ключичне дихання, тривалість видиху менше 3 секунд, значно порушена координація.

Фонетико-фонематичний критерій оцінює стан звуковимови та фонематичних процесів, які часто порушені у дітей із заїканням. Структуру

критерію представлено у таблиці 3.

Таблиця 3.

Показники фонетико-фонематичного критерію

Показник	Діагностичний матеріал	Оцінювання	Бали
Звуковимова: свистячі звуки	Слова, речення зі звуками [с], [с'], [з], [з'], [ц]	Правильність вимови в різних позиціях	0-3
Звуковимова: шиплячі звуки	Слова, речення зі звуками [ш], [ж], [ч],[шч]	Правильність вимови в різних позиціях	0-3
Звуковимова: сонорні звуки	Слова, речення зі звуками [л], [л'], [р], [р'],	Правильність вимови в різних позиціях	0-3
Фонематичний слух	Диференціація опозиційних звуків	Кількість правильно розрізнених пар	0-3
Фонематичний аналіз	Виділення звуку в слові, підрахунок звуків	Правильність виконання завдань	0-3
Фонематичний синтез	Складання слова з окремих звуків	Правильність синтезу	0-3

Оцінювання звуковимови здійснюється за такою схемою: 3 бали – всі звуки групи вимовляються правильно в усіх позиціях; 2 бали – звуки вимовляються правильно ізольовано та у простих словах, але порушуються у складних словах або у зв'язному мовленні (етап автоматизації); 1 бал – звуки поставлені, але не автоматизовані (правильна вимова тільки у складах або простих словах); 0 балів – звуки відсутні або замінюються іншими. Фонематичний слух оцінюється через завдання на диференціацію 10 пар опозиційних звуків ([с]-[з], [с]-[ш], [ш]-[ж], [р]-[л], [п]-[б], [т]-[д], [к]-[г], [ч]-[щ], [с']-[ц], [ш]-[щ]): 3 бали – правильно диференціює всі 10 пар; 2 бали – правильно 7-9 пар; 1 бал – правильно 4-6 пар; 0 балів – правильно менше 4 пар. Фонематичний аналіз оцінюється через завдання: виділити перший звук у слові

(5 слів), останній звук (5 слів), підрахувати кількість звуків у слові (5 слів різної складності): 3 бали – правильно виконує всі 15 завдань; 2 бали – 11-14 завдань; 1 бал – 7-10 завдань; 0 балів – менше 7 завдань.

Лексико-граматичний критерій оцінює стан словникового запасу та граматичної правильності мовлення. Структуру представлено у таблиці 4.

Таблиця 4.

Показники лексико-граматичного критерію

Показник	Діагностичні завдання	Кількість проб	Бали
Обсяг номінативного словника	Назвати предмети за темами	50 слів	0-3
Обсяг дієслівного словника	Назвати дії за картинками	20 слів	0-3
Обсяг словника ознак	Підібрати ознаки до предметів	20 слів	0-3
Узгодження слів	Узгодження прикметників з іменниками, числівників з іменниками	15 проб	0-3
Словотворення	Утворення зменшувально-пестливих форм, назв професій тощо	15 проб	0-3
Використання прийменників	Правильне вживання простих та складних прийменників	10 проб	0-3

Обсяг словника оцінюється за відсотком правильно названих слів: 3 бали – 90-100% слів; 2 бали – 75-89%; 1 бал – 50-74%; 0 балів – менше 50%. Граматичні навички (узгодження, словотворення, використання прийменників) оцінюються за відсотком правильно виконаних проб: 3 бали – 90-100% правильних відповідей; 2 бали – 75-89%; 1 бал – 50-74%; 0 балів – менше 50%.

Критерій зв'язного мовлення оцінює здатність дитини будувати зв'язні висловлювання різних типів. Структуру критерію представлено у таблиці 5.

Таблиця 5.

Показники критерію зв'язного мовлення

Показник	Діагностичні завдання	Параметри оцінювання	Бали
Діалогічне мовлення	Бесіда за питаннями (10 питань)	Розгорнутість відповідей, ініціативність	0-3
Переказ	Переказ тексту з 5 речень	Повнота, послідовність, самостійність	0-3
Розповідь за картинкою	Розповідь за сюжетною картинкою	Зв'язність, повнота, граматичність	0-3
Розповідь дитини	Розповідь про вихідний день	Самостійність, розгорнутість, структурованість	0-3

Кожен показник оцінюється комплексно з урахуванням кількох параметрів.

Діалогічне мовлення: 3 бали – дає розгорнуті відповіді на всі питання, сам ставить питання, активно підтримує діалог; 2 бали – переважно розгорнуті відповіді, іноді потребує стимулювання, рідко ставить питання; 1 бал – короткі відповіді, потребує постійного стимулювання, не ставить питань; 0 балів – однослівні відповіді або відмова від діалогу.

Переказ: 3 бали – повний самостійний переказ з дотриманням послідовності; 2 бали – переказ за допомогою питань, незначні пропуски; 1 бал – переказ за питаннями з істотними пропусками або порушенням послідовності; 0 балів – не може переказати навіть за питаннями.

Розповідь за картинкою та з досвіду: 3 бали – самостійна зв'язна розповідь з 5-7 речень, логічно побудована; 2 бали – розповідь з 3-5 речень за допомогою питань або плану; 1 бал – 2-3 прості речення за допомогою; 0 балів – перелік слів або відмова.

Когнітивний критерій: показники та методи оцінювання

Когнітивний критерій оцінює стан пізнавальних процесів, що впливають на мовленнєвий розвиток. Структуру критерію представлено у таблиці 6.

Таблиця 6.

Показники когнітивного критерію

Показник	Діагностична методика	Вимірюваний параметр	Бали
Концентрація уваги	«Коректурна проба» (дитячий варіант)	Кількість правильно закреслених об'єктів за 2 хв	0-3
Переключення уваги	«Червоне-чорне»(спрощений варіант)	Час виконання та кількість помилок	0-3
Слухо-мовленнєва пам'ять	Відтворення 10 слів за методикою Лурія	Кількість відтворених слів після 3 пред'явлень	0-3
Зорова пам'ять	Запам'ятовування 10 зображень	Кількість правильно впізнаних зображень	0-3
Словесно-логічне мислення	Розуміння логічних зв'язків, класифікація	Правильність виконання завдань	0-3
Наочно-образне мислення	«Складання розрізних картинок» (з 6 частин)	Самостійність та час виконання	0-3

Оцінювання когнітивних показників здійснюється на основі порівняння з нормативними даними для дітей старшого дошкільного віку: 3 бали – показники відповідають віковій нормі або вище норми; 2 бали – показники дещо нижче норми (в межах 75-90% від норми); 1 бал – показники значно нижче норми (50-75% від норми); 0 балів – показники грубо порушені (менше 50% від норми).

Наприклад, для слухо-мовленнєвої пам'яті: 3 бали – відтворює 8-10 слів після третього пред'явлення; 2 бали – 6-7 слів; 1 бал – 4-5 слів; 0 балів – менше

4 слів.

Емоційно-вольовий критерій: показники та методи оцінювання

Емоційно-вольовий критерій є критично важливим для дітей із заїканням, оскільки емоційні порушення часто супроводжують і провокують мовленнєве порушення. Структуру критерію представлено у таблиці 7.

Таблиця 7.

Показники емоційно-вольового критерію

Показник	Діагностична методика	Вимірюваний параметр	Бали
Рівень ситуативної тривожності	Тест тривожності (Р. Темпл, М. Доркі, В. Амен)	Індекс тривожності у %	0-3
Рівень особистісної тривожності	Опитувальник для батьків	Оцінка батьками прояв тривожності	0-3
Наявність логофобії	Спостереження, бесіда, проєктивна методика «Малюнок себе»	Страх мовлення, уникання мовленнєвих ситуацій	0-3
Самооцінка	Методика «Драбинка»	Адекватність самооцінки	0-3
Емоційне ставлення до власного мовлення	Бесіда, проєктивні методики	Позитивне/нейтральне/негативне	0-3
Комунікативна активність	Спостереження в різних ситуаціях	Ініціативність у спілкуванні	0-3
Вольова	Методика	Здатність доводити справу до кінця,	0-3

Показник	Діагностична методика	Вимірюваний параметр	Бали
регуляція	«Незакінчені малюнки», спостереження	контролювати поведінку	
Реакція на невдачу	Спостереження в ситуаціях труднощів	Конструктивність реакції	0-3

Рівень тривожності оцінюється за індексом тривожності у відсотках: 3 бали – низький рівень (до 20%); 2 бали – середній рівень (20-50%); 1 бал – підвищений рівень (50-70%); 0 балів – високий рівень (вище 70%).

Логофобія: 3 бали – відсутня, дитина не боїться говорити у будь-яких ситуаціях; 2 бали – легка логофобія, незначний дискомфорт у нових або складних ситуаціях; 1 бал – помірна логофобія, виражений страх у багатьох мовленнєвих ситуаціях; 0 балів – виражена логофобія, уникає мовленнєвих ситуацій.

Самооцінка: 3 бали – адекватна (дитина ставить себе на 4-6 сходинку драбинки з 7); 2 бали – дещо завищена або занижена (3 або 7 сходинка); 1 бал – помірно занижена (2 сходинка) або завищена (вище 7); 0 балів – різко занижена (1 сходинка) або неадекватно завищена.

Комунікативна активність: 3 бали – активно ініціює спілкування з дорослими та дітьми; 2 бали – іноді ініціює, охоче підтримує; 1 бал – рідко ініціює, обмежено підтримує; 0 балів – уникає спілкування.

Моторний критерій: показники та методи оцінювання

Моторний критерій оцінює стан загальної, артикуляційної та дрібної моторики. Структуру критерію представлено у таблиці 8.

Таблиця 8.

Показники моторного критерію

Показник	Діагностичні завдання	Параметри оцінювання	Бали
Загальна моторика: координація	Ходьба по лінії, стрибки, вправи на рівновагу	Точність, плавність виконання	0-3
Загальна моторика: ритмічність	Відтворення рухів у заданому ритмі	Точність відтворення ритму рухами	0-3
Артикуляційна моторика: статична	Утримання артикуляційних поз («Посмішка», «Трубочка», «Лопатка», «Чашечка»)	Точність та стабільність поз	0-3
Артикуляційна моторика: динамічна	Перемикання між артикуляційними позиціями («Годинник», «Гойдалка», «Маляр»)	Плавність та точність переключень	0-3
Дрібна моторика: точність	Вправи з дрібними предметами, пальчикові проби	Точність та координованість рухів	0-3
Дрібна моторика: швидкість	Швидкісні проби (перебір пальців, ритмічні постукування)	Швидкість виконання	0-3

Оцінювання моторних показників: 3 бали – виконує вправи точно, плавно, з нормальною швидкістю; 2 бали – виконує з незначними неточностями або уповільнено; 1 бал – виконує з помітними порушеннями координації, повільно; 0 балів – не може виконати або виконує з грубими порушеннями.

Рівні сформованості мовленнєвих навичок

На основі інтегрального показника (середнього арифметичного балів за всіма критеріями) визначається рівень сформованості мовленнєвих навичок дитини. Характеристику рівнів представлено у таблиці 9.

Таблиця 9.

Рівні сформованості мовленнєвих навичок дітей із заїканням

Рівень	Інтегральний показник (бали)	Характеристика мовлення та розвитку
Високий	2,5-3,0	Мовлення плавне або з епізодичними затинаннями у стресових ситуаціях (менше 1 на 100 слів). Нормативні темп та ритм. Звуковимова в нормі або на етапі завершення автоматизації. Достатній словниковий запас, граматично правильне оформлення. Складає зв'язні розповіді самостійно. Відсутність або незначна логофобія. Адекватна самооцінка. Активна комунікація. Володіє навичками самоконтролю за мовленням.
Достатній	1,5-2,4	Плавність порушена незначно (1-3 запинки на 100 слів). Темп та ритм переважно нормативні з епізодичними порушеннями. Звуковимова на етапі автоматизації. Словниковий запас достатній з окремими інтервалами. Граматичне оформлення переважно правильне. Складає розповіді за допомогою питань або плану. Логофобія легка або помірна. Самооцінка дещо знижена. Комунікація обмежена у складних ситуаціях. Навички самоконтролю формуються.
Середній	0,5-1,4	Помірно часті запинки (3-5 на 100 слів), що періодично утруднюють комунікацію. Порушення темпу (прискорений або уповільнений) та ритму. Множинні порушення звуковимови. Обмежений словниковий запас. Аграматизми у мовленні. Зв'язне мовлення фрагментарне, потребує

Рівень	Інтегральний показник (бали)	Характеристика мовлення та розвитку
		постійної допомоги. Виражена логофобія. Знижена самооцінка. Обмежена комунікативна активність. Навички самоконтролю не сформовані.
Низький	0-0,4	Часті запинки (6 і більше на 100 слів), що значно утруднюють або унеможливають комунікацію. Різко порушені темп та ритм. Грубі порушення звуковимови. Різко обмежений словник. Виражені аграматизми. Зв'язне мовлення не сформоване. Виражена логофобія, можливий мутизм у окремих ситуаціях. Різко занижена самооцінка. Уникнення комунікації.

Рівні сформованості дають змогу не лише кількісно, а й якісно оцінити стан дитини та визначити перспективи корекційної роботи. Діти з високим рівнем мають мінімальні прояви заїкання і готові до навчання в загальноосвітній школі без особливої підтримки. Діти з достатнім рівнем потребують продовження супроводу у початковій школі. Діти з середнім та низьким рівнями потребують тривалої корекційної роботи та можливого навчання у спеціальних умовах.

Для об'єктивного оцінювання ефективності методики та статистичного підтвердження значущості отриманих результатів використовувався комплекс статистичних методів. Опис статистичних методів представлено у таблиці 10.

Таблиця 10.

Статистичні методи обробки результатів

Метод	Призначення	Параметри
Описова статистика	Обчислення середніх значень (M), стандартних відхилень (SD), розмаху варіації	M, SD, Min, Max
U-критерій Манна-Уїтні	Порівняння незалежних груп (ЕГ та КГ) у різні моменти часу	Рівень значущості $p < 0,05$
T-критерій Вілкоксона	Порівняння залежних вимірювань (до та після у одній групі)	Рівень значущості $p < 0,05$
Коефіцієнт кореляції Спірмена	Аналіз взаємозв'язків між критеріями	r - коефіцієнт кореляції
Критерій χ^2 (хі-квадрат)	Порівняння розподілів дітей за рівнями	Рівень значущості $p < 0,05$
Аналіз динаміки	Обчислення абсолютного та відносного приросту показників	Δ абсолютний, % відносний

Описова статистика обчислюється для кожного показника, критерію та інтегрального показника окремо для експериментальної та контрольної груп на початку та в кінці формувального експерименту. Визначаються середнє арифметичне (M), стандартне відхилення (SD), мінімальне та максимальне значення, що дає можливість охарактеризувати вибірку та розкид показників. U-критерій Манна-Уїтні використовується для порівняння експериментальної та контрольної груп як на початку (для підтвердження зіставності груп), так і в кінці експерименту (для виявлення статистично значущих відмінностей). Критерій є непараметричним, тобто не потребує нормального розподілу даних, що робить його придатним для педагогічних досліджень з невеликими вибірками. Рівень статистичної значущості встановлено на $p < 0,05$ (для звичайної значущості) та $p < 0,01$ (для високої значущості).

T-критерій Вілкоксона застосовується для порівняння показників однієї групи до та після формувального впливу. Дозволяє визначити, чи є зміни

статистично значущими, чи можуть бути пояснені випадковими коливаннями. Також є непараметричним критерієм. Коефіцієнт кореляції Спірмена використовується для виявлення зв'язків між різними критеріями. Наприклад, чи існує кореляція між покращенням плавності мовлення (просодичний критерій) та зниженням тривожності (емоційно-вольовий критерій). Значення коефіцієнта від 0 до 0,3 вказує на слабкий зв'язок, від 0,3 до 0,7 – на помірний, від 0,7 до 1,0 – на сильний зв'язок. Від'ємні значення вказують на обернений зв'язок. Критерій χ^2 застосовується для порівняння розподілів дітей за рівнями сформованості (високий, достатній, середній, низький) в експериментальній та контрольній групах до та після експерименту.

Аналіз динаміки містить обчислення абсолютного приросту (різниця між кінцевим та початковим показником) та відносного приросту (абсолютний приріст, поділений на початковий показник та помножений на 100%). Дає змогу оцінити, наскільки покращилися показники у абсолютних одиницях та у відсотках. Кореляційний аналіз дозволяє виявити системні зв'язки між різними компонентами мовленнєвого розвитку та підтвердити комплексний характер впливу інтегративної методики. Результати кореляційного аналізу в експериментальній групі після формувального експерименту представлені у таблиці 11.

Таблиця 11.

Кореляційні зв'язки між критеріями (коефіцієнт Спірмена, ЕГ, n=24)

Критерії	r	p	Інтерпретація
Просодичний ↔ Емоційно-вольовий	0,74	<0,001	Сильний позитивний зв'язок
Просодичний ↔ Зв'язне мовлення	0,68	<0,01	Помірний позитивний зв'язок
Просодичний ↔ Моторний	0,61	<0,01	Помірний позитивний зв'язок
Емоційно-вольовий ↔ Зв'язне	0,65	<0,01	Помірний позитивний зв'язок

Критерії	r	p	Інтерпретація
мовлення			зв'язок
Фонетико-фонематичний ↔ Лексико-граматичний	0,59	<0,01	Помірний позитивний зв'язок
Когнітивний ↔ Зв'язне мовлення	0,56	<0,05	Помірний позитивний зв'язок
Моторний ↔ Фонетико-фонематичний	0,53	<0,05	Помірний позитивний зв'язок

Аналіз даних таблиці 11 виявляє кілька важливих закономірностей.

Найсильніший зв'язок ($r=0,74$; $p<0,001$) виявлено між просодичним та емоційно-вольовим критеріями. Це означає, що діти, у яких більше покращилася плавність мовлення, темп та ритм, також демонстрували більш значуще зниження тривожності та логофобії, підвищення самооцінки. І навпаки – робота над емоційною сферою сприяла покращенню плавності мовлення. Це підтверджує правильність включення психологічного компонента в інтегративну методику і свідчить про взаємозв'язок мовленнєвих та емоційних порушень при заїканні.

Помірний позитивний зв'язок між просодичним критерієм та зв'язним мовленням ($r=0,68$; $p<0,01$) вказує на те, що формування плавності мовлення сприяє розвитку навичок побудови зв'язних висловлювань. Діти, які навчилися говорити плавно, переставали боятися довгих фраз та розгорнутих розповідей, активніше використовували складні речення, охочіше включалися в діалоги.

Зв'язок між просодичним та моторним критеріями ($r=0,61$; $p<0,01$) підтверджує, що розвиток координації рухів, ритмічності, артикуляційної моторики позитивно впливає на темпо-ритмічну організацію мовлення. Це обґрунтовує включення логоритміки та адаптивної фізкультури в інтегративну методику. Зв'язок між емоційно-вольовим критерієм та зв'язним мовленням ($r=0,65$; $p<0,01$) свідчить про те, що зниження тривожності та логофобії, підвищення впевненості у собі звільняло мовленнєву активність дітей, робило їх більш розкутими у спілкуванні, готовими до побудови складних висловлювань.

Зв'язок між фонетико-фонематичним та лексико-граматичним критеріями ($r=0,59$; $p<0,01$) вказує на те, що діти з кращою звуковимовою та фонематичними процесами також демонстрували кращі лексико-граматичні навички, що відповідає загальним закономірностям мовленнєвого розвитку. Зв'язок між когнітивним критерієм та зв'язним мовленням ($r=0,56$; $p<0,05$) показує, що діти з кращими показниками уваги, пам'яті та мислення успішніше опановували навички побудови зв'язних висловлювань, що потребують утримання в пам'яті плану розповіді, логічної послідовності подій. Порівняння кореляційних зв'язків в експериментальній та контрольній групах показує, що в ЕГ кореляції є більш сильними та більш численними, що свідчить про більш системний характер розвитку при використанні інтегративної методики. У контрольній групі виявлено лише три статистично значущі кореляції помірної сили, тоді як в ЕГ – сім сильних та помірних кореляцій.

Процедура оцінювання ефективності методики включає кілька етапів, представлених у таблиці 12.

Таблиця 12.

Етапи оцінювання ефективності методики

Етап	Термін	Зміст	Відповідальні	Форма фіксації
Первинна діагностика	Вересень або при вступі дитини	Повне обстеження за всіма 7 критеріями	Логопед, психолог	Мовленнєва карта, психологічна карта
Проміжна діагностика 1	Грудень	Скорочене обстеження: просодичний та емоційно-вольовий критерії	Логопед, психолог	Протокол обстеження
Проміжна діагностика 2	Березень	Скорочене обстеження: просодичний,	Логопед, психолог	Протокол обстеження

Етап	Термін	Зміст	Відповідальні	Форма фіксації
		зв'язне мовлення, емоційно-вольовий		
Підсумкова діагностика	Травень	Повне обстеження за всіма 7 критеріями	Логопед, психолог	Мовленнєва карта, психологічна карта
Аналіз динаміки	Червень	Порівняння результатів, обчислення приросту, статистична обробка	Логопед	Звіт про результати роботи
Психолого-педагогічний консилиум	Червень	Обговорення результатів, рекомендації на майбутнє	Усі фахівці	Протокол консилиуму, характеристика

Первинна та підсумкова діагностика є найбільш повними і передбачають обстеження за всіма критеріями. Проміжні діагностики є скороченими і фокусуються на ключових критеріях – просодичному та емоційно-вольовому, які є найбільш динамічними та критично важливими при заїканні. Результати всіх діагностик фіксуються у спеціальних картах та протоколах, що дає можливість відстежувати динаміку кожної дитини.

Отже, результати констатувального етапу підтвердили зіставність експериментальної та контрольної груп за всіма ключовими показниками мовленнєвого розвитку, емоційної сфери, когнітивних та моторних функцій. Статистичний аналіз не виявив значущих відмінностей між групами ($p > 0,05$ за всіма показниками), що є необхідною умовою для коректного порівняння

результатів після формувального впливу. Формувальний етап експерименту тривав 8 місяців (кінець вересня 2024 – квітень 2025) і полягав у реалізації розробленої інтегративної методики в експериментальній групі та традиційної корекційної роботи в контрольній групі. У травні 2025 року було проведено контрольну діагностику всіх дітей за тими ж критеріями та методиками.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, результати формувального експерименту переконливо доводять високу ефективність розробленої інтегративної методики формування усного мовлення дітей старшого дошкільного віку із заїканням. Статистично значуща перевага експериментальної групи над контрольною за всіма вимірюваними показниками підтверджує доцільність інтеграції зусиль різних фахівців у єдину корекційно-розвивальну систему, комплексного впливу на всі компоненти мовленнєвої системи та емоційної сфери, поетапного формування навичок плавного мовлення, систематичної роботи з батьками, створення мовленнєво комфортного середовища. Створені організаційно-педагогічні умови – адекватне кадрове, матеріально-технічне забезпечення, раціональна організація корекційно-розвивального процесу, ефективна система роботи з батьками – є необхідними для успішної реалізації методики та досягнення стійких позитивних результатів у подоланні заїкання у дітей дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кондратенко, В., Ломоносов В. (2014). Комплексний підхід до подолання заїкання у підлітків. К. : КНТ, 152 с.
2. Рібцун, Ю. (2023). Заїкання: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі. К. : ФОП Цибульська В. О., 272 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/738529/>
3. Рібцун, Ю. (2023). Психолого-педагогічна підтримка дітей із заїканням в умовах війни. К. : ФОП Цибульська В. О., 132 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/739023/>

REFERENCES

1. Kondratenko, V., Lomonosov, V. (2014). Kompleksnyi pidkhid do podolannia zaikannia u pidlitkiv [A comprehensive approach to overcoming stuttering in adolescents]. K.: KNT, 152 s. [in Ukrainian].
2. Ribtsun, Yu. (2023). Zaikannia: pidtrymka dytyny z osoblyvymy movlennievymy potrebamy v osvithnomu seredovyschchi. [Stuttering: supporting a child with special speech needs in the educational environment]. K.: FOP Tsybul'ska V. O., 272 s. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/738529/> [in Ukrainian].

3. Ribtsun, Yu. (2023). Psykholoho-pedahohichna pidtrymka ditei iz zaikanniam v umovakh viiny. [Psychological and pedagogical support for children with disabilities in the context of violence]. K: FOP Tsybulska V. O., 132 s. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/739023/> [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 20.01.2026

Прорецензовано 29.01.26

Схвалено до друку 5.02.2026

УДК 376:37.013

Володимир Дука,

директор Навчально-реабілітаційного центру

«Надія» Вишгородської міської ради

dukawolodymyr@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3573-4130>

Volodymyr Duka,

Director of the Educational and Rehabilitation Center

«Nadiya» of the Vyshgorod City Council

Україна, 07300, Київська область, Вишгородський район,
м. Вишгород, проспект Мазепи, буд., 6А

Ukraine, 07300, Kyiv region, Vyshgorod district,
Vyshgorod city, Mazepa avenue, building 6A

Наталія Баташева,

кандидат психологічних наук,

вчений секретар Інституту спеціальної педагогіки і
психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

natasha_batasheva@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-2685-2258>

Nataliia Batasheva,

Candidate of Psychological Sciences,

Scientific Secretary of Mykola Yarmachenko Institute of